

OECD Insights

Human Capital: How what you know shapes your life

Summary in Hungarian

OECD bepillantások

Humántőke: Hogyan formálják ismereteink az életünket

Összefoglalás magyarul

Az elmúlt néhány évtizedben hatalmas változáson ment keresztül a munka világa. A legtöbb fejlett gazdaságban a munkaerő egyre kisebb százaléka dolgozik a gyártási ágazatban, míg a gyártásban kapott fizetések általában elmaradtak az egyéb szektorokétól. A fejlett országokban egyre inkább a „tudásszektorban” dolgozók – a telefonos ügyfélszolgálati dolgozóktól az építészeken és tanárokon keresztül egészen a pénzügyi alkalmazottakig mindent felölelő kategória – a gazdasági siker kulcsszereplői.

Az egyének és országok azon képessége, hogy hasznot húzzanak e feltörekvő tudás gazdaságból, nagyban függ a humántőkétől – képzettségüktől, szakértelmüktől, képességeiktől és adottságaikról. Így tehát a kormányok egyre inkább érdekelték a humántőke szintjének emelésében. Ennek az egyik legfontosabb megvalósítási módja az oktatás és képzés, mely ma egyre fontosabb szerepet tölt be a gazdasági növekedés táplálásában.

A formális oktatás azonban – amely általában 4–5 éves kortól a tizenéves kor végéig illetve huszoneves kor elejéig tart – a humántőke formálásának csak egyik tényezője. Sok szempontból hasznosabb, ha nem oktatásban, hanem inkább *tanulásban* kifejezve közelítjük meg a humántőke formálását, ez ugyanis egy olyan folyamat, mely végigkíséri egész életünket.

Gazdasági és foglalkoztatási szemszögből, ez az élethosszig tartó tanulásra rendelkezésre álló humán potenciál egyre nagyobb jelentőséggel bír. A régi munkahelyek olyan helyekre vándorolnak át, ahol olcsóbb a munkaerő, míg a gyorsan változó technológiák olyan munkahelyeket teremtenek, melyek nem sokkal ezelőtt még alig léteztek, illetve radikálisan megváltoztatják a dolgozók a munkavégzéséhez szükséges ismereteit. Ez azt eredményezi, hogy az embereknek egész aktív életük során folyamatosan tovább kell fejleszteniük szaktudásukat és képességeiket.

Ez az összefoglaló megvizsgálja a humántőke koncepcióját, a gazdasági növekedésben játszott egyre fontosabb szerepét, valamint azt, hogy mit tehetnek a kormányok és társadalmak a humántőke fejlesztésére a korai gyermekkorban, a formális oktatás éve alatt, valamint felnőttkorban.

Mi a humántőke?

A humántőke fogalma legalább a 18. századi skót közgazdász, Adam Smith munkásságáig vezethető vissza, bár igazából csak az 1950-es évek végén és az 1960-as években kezdett jelentős gazdasági koncepcióvá válni. A közgazdászok, például Theodore Schultz akkoriban kezdte el – a közgazdaságtanban régóta létező fogalom –, a „tőke” metaforájának használatát az oktatás és szaktudás fellendülést és gazdasági növekedést keltő hatásának magyarázatára.

Úgy vélték, hogy az emberek azért fektetnek be oktatásukba és képzésükbe, hogy olyan szaktudás- és képesség-állományt (tőkét) halmozzanak fel, mely hosszú távú megtérülést biztosíthat számukra. Ez a beruházás a nemzetgazdaságok számára is előnyös, és segíti a gazdasági növekedés táplálását.

Azóta a humántőkét jellemzően általános értelemben, az egyének saját, veleszületett képességeinek és adottságainak, valamint az oktatás és képzés során szerzett ismereteinek és tudásának keverékeként definiálják. (Esetenként az egészségi állapotot is beleértik.) Érdeemes lenne megjegyezni, hogy az üzleti világ, amely nagy lelkesedéssel fogadta a humántőke koncepcióját, inkább szűkíti annak tartalmát; leginkább egy cég vagy egy specifikus iparág sikeréhez közvetlenül hozzátartozó munkaerő szaktudására és képességeire korlátozva azt.

Megtérül-e a humántőke?

A humántőke egy sor gazdasági és nem gazdasági jellegű előnnyel jár. A legnagyobb előnyök egy része nem gazdasági jellegű is lehet, ideérve a jobb egészségi állapotot, a hosszabb élettartamot és a közösségi életben való részvétel nagyobb valószínűségét.

Gazdaságilag a humántőke hozadékai az egyén prosperitása és a nemzetgazdaság szempontjából fejezhetőek ki. Az egyén szintjén a keresetek az emberek oktatási szintjének emelkedésével jellemzően elég meredeken emelkednek. Egyes OECD országokban, így például Dániában és Új-Zélandon, az egyetemet végzettek keresete mintegy egynegyedével magasabb, mint a csupán középiskolát végzetteké. Más országokban e különbség még markánsabb, s akár a 120%-ot is elérheti. Időközben a gazdaságok 3–6%-os teljesítmény-növekedést érhetnek el az egyének által az oktatásban eltöltött minden további évre számítva.

Miért nő ennek a jelentősége?

Az utóbbi években számos tényező összhatásaként a figyelem a humántőke gazdasági szerepére összpontosult. Az egyik legfontosabb az úgynevezett tudásgazdaság növekedése, amely nem annyira a tárgyak gyártására, hanem inkább az adatok és információk előállítására és kezelésére épül. Ez a trend nyilvánvaló az olyan cégek megjelenésében, mint például a Google, valamint az emberek által végzett munkák

típusának fokozatos eltolódásában: 1995-ben, az OECD-országokban a dolgozók csupán alig több, mint 28%-a dolgozott az iparban, és több mint 63%-uk a szolgáltatásban; 10 évvel később az iparra vonatkozó számadat egy kicsivel 25% alatt volt, a szolgáltatás 69% fölötti arányával szemben.

A globalizáció úgyszintén hatással van arra, miként dolgoznak az emberek, és milyen munkát végeznek. Manapság a cégek termelők és kiszervezők hosszú láncolatától függenek, amelyek kiterjednek az egész földgolyóra, és a koordinációt szolgáló fejlett kommunikációra támaszkodnak. Hasonlóképpen, a fejlődő országokban a rendelkezésre álló olcsóbb munka miatt egyes gyártáshoz kapcsolódó – és még egyes, inkább csúcstechnológiát képviselő tevékenységek, például szoftverprogramozás – terén is a fejlett gazdaságok felőli eltolódás tapasztalható.

Végül, az egyik döntő tényező a társadalmak elöregedése. A demográfiai változások miatt számos fejlett országban nő az átlagéletkor, melynek eredményeként a jövőben a kevesebb aktív dolgozóra több nyugdíjas jut majd. Ennek következtében sok ország igyekszik elérni azt, hogy az emberek tovább maradjanak aktívak. Ehhez valószínűleg korszerűsíteniük kell szakismereteiket és tudásukat.

Miért fontos a korai gyerekkor?

A nagyon fiatal gyermekek gondozása és oktatása fokozatosan egyre nagyobb érdeklődésre tart számot. Emögött részben pusztán az a praktikus szempont áll, hogy lehet gondoskodni a gyerekekről egy olyan időszakban, amikor egyre több nő áll munkába. Bár az arányszámok eltérőek, egyes országokban az utóbbi években jelentős, ugrásszerű emelkedések következtek be: Spanyolországban 1994-ben a nők egy kicsit kevesebb mint egyharmadának volt állása; 10 évvel később már majdnem felük dolgozott.

E növekedést bizonyos mértékig az is táplálja, hogy a nők a gyermekszülés után is a munkaerőpiac szereplői kívánnak maradni. Egyes országok azonban – különösen az angolajkú világban – aktívan ösztönzik a szülőket munkájuk folytatására. Ez részben azzal indokolható, hogy azokban a családokban, ahol egyik szülő sem, vagy csak az egyik szülő dolgozik, a gyermekek nagyobb valószínűséggel élnek szegénységben. Az erőforrások hiánya komolyan akadályozhatja a gyermek tanulmányi és szociális fejlődését, olyan problémákat előidézve, melyek a felnőttkorig fennállnak.

Tehát a dolgozó nők egyre nagyobb aránya mellett egyre nagyobb a gyermekgondozás iránti igény. Ezt számos OECD országban – a korlátozott felügyeletet ellátó kormányzat mellett – a magánszektor biztosítja. Az ilyen gondozás minősége, és a korai gyermekkori fejlődéshez való hozzájárulása némi aggodalomra ad okot, különösen akkor, amikor szembeállítják olyan, magasan fejlett korai gyermekgondozási és oktatási rendszerekkel, mint amely például a skandináv országokban létezik.

A skandináv országokban a gyermekgondozás általában a gyermek teljes személyiségét érintő, holisztikus megközelítést alkalmaz, szorosan integrálva a nevelést az oktatással és a munkával, biztosítva a gyerekek számára az általános iskolába való zökkenőmentes átmenetet. Más gyermekgondozási rendszerek ezzel szemben vagy a gondozásra, vagy egyes esetekben az oktatásra összpontosítanak. Az utóbbi esetben

az óvodák inkább abban láthatják szerepüket, hogy a gyermekeket az iskolára, s nem pedig – a skandináv megközelítés szerint – az életre készítsék fel. Valószínűleg ezek a rendszerek sem igazodnak a legmegfelelőbbben a nagyon fiatal gyermekek játékos tanulási igényeihez.

A minőségi gyermekgondozás és -oktatás minden gyermek hasznára van, viszont különösen fontos lehet a szegényebb vagy bevándorló háttérű gyermekek számára. S valóban, a potenciális előnyök mértéke számos oktatással foglalkozó közgazdász sarkallt annak bebizonyítására, hogy a kormányok nem ruháznak be eléggé ezen a területen.

Hogyan válaszol erre az oktatás?

A formális oktatás évei döntő szerepet játszanak a humántőke formálásában, és annak biztosításában, hogy a fiatalok elsajátítsák azokat a képességeket és ismereteket, amelyek lehetővé teszi majd megélhetésüket életük későbbi részében. Sajnos, számos OECD országban körülbelül minden ötödik fiatal nem fejezi be középiskolai tanulmányait, ezzel komoly mértékben korlátozza saját munkakilátásait és pénzkereseti lehetőségeit. S valóban, a legtöbb fejlődő országban a viszonylag biztos és jól fizető ipari munkahelyek csökkenő száma révén az ilyen profilú fiatalok helyzete kimutathatóan egyre nehezebbé válik. Gyakran úgy beszélnek az iskolai tanulmányaikat korán befejező fiatalokról, mint akik „megbuktak” az oktatási rendszerben, bár talán pontosabb lenne úgy fogalmazni, hogy az oktatási rendszer az, amely cserben hagyta őket.

Mit lehet tenni az oktatási rendszer hatékonyabbá tétele érdekében? A figyelem egyre inkább a tanítás minősége mint oktatási tényező felé fordul, különösen az olyan országok diákjainak komoly nemzetközi teljesítménye esetében, mint például Finnország: magas szinten oktatja tanárait, és jelentős autonómiát biztosít számukra a tanítás során. Az autonómia fontos tényező az iskolák számára is. Az OECD PISA felmérése bizonyos mértékig alátámasztja, hogy az erőforrások elosztása és a tanórák terén nagyobb szabadsággal rendelkező iskolák jellemzően jobb eredményeket érnek el.

Az oktatási rendszerek vonatkozásában számos országban többet is lehetne tenni annak érdekében, hogy a fiataloknak több lehetőségük legyen a pusztán elméleti képzésekkel szemben szakmai tanulmányok folytatására, közép- és felsőfokú szinten egyaránt. A szakképzés – mely iparág-specifikus szakismereteket nyújt a diákoknak – számos fejlett országban mostanáig általában kevesebb erőforrásban részesült a tanulmányi normák emelésére és a felsőoktatási szinten folytatandó magas szintű kutatásra irányuló verseny közepette.

A kiváló minőségű egyetemi oktatás természetesen hatalmas haszonnal járhat a nemzetgazdaságok számára, az innovatív technológiák kifejlesztésének és használatának felgyorsítása révén; továbbá valószínűleg jelentősen hozzájárul a nemzeti humántőke-állományhoz is. Az OECD ¹ részéről Andreas Schleicher véleménye szerint ez egy olyan terület, ahol számos európai ország elmarad. Az egyetemet végzett fiatalok száma tekintetében a nagyobb gazdaságokat – például Franciaországot és Németországot – olyan országok előzik meg többek között, mint a skandináv országok és Korea, ami annak a jele, hogy „a tudás és szakértelem kifejlesztésében többé már nincsenek a világ vezetői között”.

Valószínű, hogy az európai kormányok válaszába tartalmazza majd annak vizsgálatát, miként lehet a legjobban elosztani az oktatási célú erőforrásokat –, ami világszerte állandó vitaforrás. Az OECD kormányok átlagosan a GDP körülbelül 5%-át költik oktatásra, amiből kétszer annyi jut a felsőoktatási hallgatókra, mint az általános iskolásokra. Mivel azonban végzésüket követően az egyetemi hallgatók valószínűleg jelentősen többet keresnek majd, mint mások, számos országban tettek már arra irányuló lépéseket, hogy képzési költséjük egy bizonyos részét kifizettessék velük.

Az ilyen intézkedéseknek a szociális igazságosság szempontjából lehet értelme: Általánosságban, a szegényebb anyagi háttérű fiatalok igencsak alulreprezentáltak a felsőoktatásban. Kétségtelenül méltánytalan arra kérni a kevésbé jómódú szülőket, hogy fizessenek adót az egyetemek finanszírozására, holott a gyerekeik sosem fognak oda járni. Az érem másik oldalán a felsőoktatási tandíjak bevezetése megfelelő – például állami támogatások, ösztöndíjak illetve bőséges hallgatói kölcsönökön keresztül – intézkedések hiányában még több akadályt gördít a szegényebb anyagi háttérű diákok bejutása elé.

Mi a képzés szerepe?

A népesség öregedése a legtöbb fejlett országban a későbbi nyugdíjazásra irányuló nyomást gyakorol az emberekre. Ennek következtében az embereknek egyre nagyobb szükségük van szaktudásuk és ismereteik folytonos korszerűsítésére annak érdekében, hogy meg tudjanak birkózni a munkájuk során jelentkező gyors változásokkal. Ez azonban nem csupán a pályafutásuk vége felé közeledőket érinti. Mindenféle korú munkaerőnek tovább kell emelnie szaktudása szintjét, ami cserében javíthatja jövedelmi kilátásait, és állása esetleges elvesztése esetén megkönnyítheti az álláskeresést.

Sajnos a felnőttképzés munkaerőn belüli megoszlása nem egyenletes. A fiatal és magasabb szintű végzettséggel rendelkező dolgozókat nagyobb valószínűséggel részesíti képzésben munkaadójuk. Azok azonban, akiknek a leginkább szükségük lenne a képzésre – idősebb dolgozók és a kevésbé képzettek –, valójában a legkisebb valószínűséggel kapnak rá lehetőséget. Vannak különbségek a nemek – a legtöbb OECD országban a férfiak több képzésen mennek keresztül, mint a nők – és az országok között is: Dániában a dolgozók pályafutásuk során majdnem 1000 órányi nem formális, munkához kapcsolódó képzésben részesülnek; Olaszországban viszont kevesebb mint 100 órányi oktatásban.

A kormányok számos országban felléptek annak érdekében, hogy megpróbálják segíteni a képzésben nem részesülő dolgozókat. Egyes országok képzési adót vetnek ki a munkaadókra, amelyet sokfajta módon el lehet költeni, beleértve a központi képzési alapok létrehozását is. Érdeklődés mutatkozik a társfinanszírozás mint elképzelés iránt is, amely mögött a képzés finanszírozásához hozzájáruló kormány, munkaadók és munkavállalók állnak, azzal a céllal, hogy mindenki érdekelt legyen a képzési programok sikerében. Kanada például egy olyan speciális, felnőttoktatást finanszírozó megtakarítási számla rendszert tesztel, mely az alacsonyjövedelmű dolgozóknak minden általuk megtakarított dollár után akár 3 dollárt is fizet.

A felnőtteknél azonban még a helyes finanszírozási konstrukció mellett is a motiváció marad az egyik fő kérdés. Sok esetben a munka és a gyereknevelés által kiváltott stressz hatására a felnőttek úgy érzik, hogy nincs idejük továbbtanulásra. Ez az akadály – legalábbis részben – felszámolható, ha lehetővé tesszük azt, hogy a felnőttek hosszabb időszak alatt, és a számukra megfelelő ütemben szerezzenek képesítést. Koreában a hitelbank rendszer 1998 óta működik, és az első öt évben 25 000 ember számára tette lehetővé egy formális képzéshez szükséges hitel igénybevételét.

Milyen kihívásokkal kell szembenéznünk ezután?

A 20. században a tömegoktatás drámai mértékben elterjedt, egyre több ember számára biztosítva egyre nagyobb mértékű oktatást. Manapság a fejlett országokban a tankötelezettség a fiatalok által az iskolában töltendő idő hosszának tekintetében végre eléri természetes korlátait. A jövőben a humántőke-kínálat növekedése nem annyira az oktatás mennyiségi bővülésén, inkább a tanulás minőségének javításán alapszik majd. A társadalmak számára ez azt jelenti majd, hogy a lehető legtöbb embert hozzá kell segíteni ahhoz, hogy életük egésze során képességeik és adottságaik teljes skáláját kiaknázhassák.

© OECD 2007

Ez az összefoglalás nem hivatalos OECD fordítás.

Ez az összefoglalás abban az esetben másolható, ha megemlítsre kerül az OECD szerzői joga és az eredeti kiadvány címe.

A többnyelvű összefoglalások az eredetileg angol ill. francia nyelvű OECD kiadványok kivonatos fordításai.

Az OECD on-line könyvesboltban díjmentesen állnak rendelkezésre:
www.oecd.org/bookshop/

További információ kérhető a Közügyi és Kommunikációs Igazgatóság Jogi és Fordítási Csoportjától.

rights@oecd.org

Fax: +33 (0)1 45 24 94 53

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal
75116 Paris
France

Látogasson el honlapunkra: www.oecd.org/rights/

